

PORADNIK TERAPUTYCZNY

Informacje i praktyczne wskazówki

numer 12

Percepcja wzrokowa w procesie nauki w szkole.

W poprzednim numerze poradnika opisałam metody, za pomocą których można nauczyć dziecko czytać. Wymieniłam także niepokojące sygnały, które mogą wskazywać na problemy dziecka z nabywaniem umiejętności czytania.

Aby dziecko radziło sobie z nauką szkolną powinno mieć prawidłowo dobrze rozwinięte funkcje podstawowe, czyli percepcję wzrokową, słuchową, motorykę i lateralizację. Zaburzenia lub opóźnienia w którymś z tych obszarów mogą skutkować trudnościami dziecka w rzeczywistości szkolnej.

W tym numerze poradnika przybliżę zagadnienia związane z percepcją wzrokową, wskażę jakie zachowania dziecka mogą nas zaniepokoić oraz opiszę jak wpływają na naukę i funkcjonowanie dziecka w szkole.

Katarzyna Polewaczyk
specjalista terapii pedagogicznej,
pedagog specjalny,
dyplomowana ortoptystka

Percepcja wzrokowa oraz orientacja przestrzenna są elementami branymi pod uwagę w ocenie gotowości szkolnej.

Obniżony poziom percepcji wzrokowej może stać się podłożem przyszłych trudności szkolnych dzieci, ponieważ problemy w zakresie rozpoznawania i interpretowania bodźców wzrokowych prowadzą do trudności w nauce czytania, pisania oraz matematyki.

Co to jest percepcja wzrokowa?

Percepcja wzrokowa, inaczej *spozstrzeganie wzrokowe*, to zdolność do rozpoznawania i rozróżniania bodźców wzrokowych oraz ich interpretowania w odniesieniu do poprzednich doświadczeń. To umiejętność skupiania wzroku, spozstrzegania barwy i kształtu oraz wyodrębniania elementów z tła. Percepcja wzrokowa nie jest

zaś samą zdolnością widzenia, czyli nie dotyczy wad wzroku, ale przetwarzaniem przez mózg tego, co jest widziane (interpretacja bodźców wzrokowych zachodzi w mózgu, nie na siatkówce). Warunkiem prawidłowego rozpoznawania bodźców jest sprawny analizator wzrokowy oraz prawidłowo działające funkcje wzrokowe.

Na siatkówce powstaje wrażenie wzrokowe, ale rozpoznania i interpretacji tego, co się widzi dokonuje mózg.

5 aspektów percepcji wzrokowej

Percepcja wzrokowa uczestniczy w niemal wszystkich działaniach człowieka. Percepcję wzrokową dzielimy na 5 zdolności percepcyjnych mających znaczenie dla osiągnięcia przez dziecko postępów w nauce.

KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA

Jest zdolnością do zharmonizowania ruchów gałek ocznych z ruchami całego ciała lub np. ręki, nogi. Sprawne wykonywanie czynności zależne jest od dobrze rozwiniętej tej zdolności. Dziecko, które ma zaburzoną lub słabą koordynację może mieć problem z czynnościami samoobsługowymi np. ubieranie się, w zabawach i grach sportowych, w wycinaniu, naklejananiu czy rysowaniu, a także w pisaniu.

SPOSTRZEGANIE FIGURY I TŁA

Jest zdolnością do koncentrowania się i spostrzegania wybranych rzeczy, a pomijanie pozostałych przedmiotów, które widzimy w danym miejscu. Dla dziecka ze słabo rozwiniętą tą zdolnością charakterystyczne jest rozproszenie uwagi i dezorganizacja. Dzieje się tak dlatego, że jego uwaga przenosi się od bodźca do bodźca. Dziecko z takimi zaburzeniami na lekcjach ma problemy ze znalezieniem odpowiedniego miejsca w książce czy zeszytce, opuszcza fragmenty tekstu, nie potrafi odnaleźć znanego już wcześniej zadania, jeżeli jest pośród innych zadań, ma trudności z wyławianiem szczegółów

koniecznych do rozwiązania zadania.

STAŁOŚĆ SPOSTRZEGANIA

Jest to zdolność spostrzegania przedmiotu jako posiadającego stałe właściwości: określony kształt, położenie i wielkość, niezależnie od wrażeń wywołanych przez ten przedmiot na siatkówce oka. Dobrze rozwinięta stałość spostrzegania pozwoli dziecku nauczyć się rozpoznawania kształtów geometrycznych niezależnie od ich wielkości, barwy lub położenia, a także rozpoznawania słów, gdy pojawią się w innym kontekście, będą wydrukowane nieznanym dziecku krojem czcionki lub napisane nieznanym charakterem pisma.

SPOSTRZEGANIE POŁOŻENIA PRZEDMIOTÓW W PRZESTRZENI

To umiejętność spostrzegania relacji przestrzennej zachodzącej pomiędzy przedmiotem a obserwatorem. Dziecko spostrzega przedmioty jako będące z tyłu, z przodu, ponad, poniżej, lub po którejś stronie. Dziecko przejawiające zaburzenia w spostrzeganiu położenia przedmiotów w przestrzeni znajduje się w bardzo niekorzystnej sytuacji, bowiem świat widziany przez nie jest zniekształcony. Dziecko jest niezdarne i niepewne w swoich ruchach, ma trudności ze zrozumieniem takich słów, które określają położenie przedmiotów w przestrzeni: w, poza, na górze, na

dole, z przodu, z tyłu, po prawej stronie, po lewej stronie. Trudności takiego dziecka są widoczne podczas nauki, litery, słowa, zdania spostrzeżga w sposób zniekształcony. Będzie myliło litery podobne pod względem graficznym a inaczej położone w przestrzeni, czyli b,d,p,g, będzie odwracało kierunek czytania takich słów jak: , no—on, kot—tok, od- do i cyfr np. 24—42. Problemy te utrudnią dziecku opanowanie czytania, pisanie, ortografii i arytmetyki.

SPOSTRZEGANIE STOSUNKÓW PRZESTRZENNYCH

To zdolność do oceny położenia dwóch lub więcej przedmiotów wobec własnego ciała, a także do zrozumienia relacji przestrzennych zachodzących między tymi przedmiotami. Podstawą do rozwinięcia się tej zdolności jest wcześniej nabyta zdolność do spostrzegania położenia przedmiotów w przestrzeni.

Jak rozpoznać zaburzenia percepcji wzrokowej?

OKRES PRZEDSZKOLNY

m.in. chęć do swobodnej zabawy klockami, ale niechęć do układania klocków według wzoru, bardzo długi czas porównywania obrazków i wyszukiwania różnic między nimi, brak zainteresowania zabawkami - dziecko nie patrzy na przedmiot nawet, kiedy trzyma go w dłoni. Występuje obniżona koordynacja wzrokowo-ruchowa. Dzieci, u których stwierdzono **obniżoną koordynację wzrokowo-ruchową** mogą mieć trudności w:

posługiwaniu się podstawowymi przedmiotami codziennego użytku, rysowaniu, prawidłowym trzymaniu piłki i rzucaniu do celu, utrzymywaniu równowagi podczas stania na jednej nodze, skakaniu, samodzielnej obsłudze, nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami w czasie

zabaw i gier terenowych, **nauce pisania i czytania.**

MŁODSZY WIEK SZKOLNY

m.in. trudności w zapamiętaniu liter (potrzeba bardzo dużo powtórzeń i cierpliwości, bo proces nauki trwa długo), mylenie liter graficznie podobnych (l-t, ł; m-n; o-a), zamiana liter (np. podczas czytania tekstu oraz podczas przepisywania z tablicy czy z książki), opuszczanie kropek, kresek, ogonków, popełnianie wielu błędów w krótkim tekście, obracanie liter i cyfr o 180 stopni (np. mylenie 6 i 9, n i u), lustrzane odbicie w piśmie.

STARSZY WIEK SZKOLNY

m.in. wolne tempo czytania tekstu, które rzutuje na samodzielną naukę wszystkich przedmiotów, liczne błę-

dy ortograficzne przy dobrej znajomości zasad, dysonans poznawczy (brak zgodności obrazu z pamięcią). Zeszyty uczniów z zaburzoną percepcją wzrokową zawierają dużo błędów, skreśleń, poprawek. Trudności widoczne są nie tylko w nauce przedmiotów humanistycznych, ale także w przedmiotach ścisłych takich jak: matematyka (problemy z geometrią i zadaniami rysunkowymi - m.in. skłonność do rotowania figur według własnej osi, trudność w nauce różnicowania kątów) czy geografia (problemy ze wskazywaniem na mapie fizycznej - trudności praktycznie nie występują na mapie konturowej; kłopot ze wskazywaniem wchodu i zachodu - problem nie występuje przy wskazywaniu kierunku północnego i południowego).

Problemy percepcji wzrokowej i co dalej?

Kiedy dziecko ma wadę wzroku, czyli źle widzi zakłada okulary. Innymi słowy koryguje wzrok za pomocą szkieł korekcyjnych. U dzieci z problemami percepcji wzrokowej występują zaburzenia korowej części analizatora wzrokowego, które wpływają na obniżenie sprawności percepcji wzrokowej. Dziecko mające problemy z percepcją wzrokową angażuje zbyt dużo uwagi w proces rozpoznawania kształtów liter, kontrolowania kolejności znaków, itp., przez co traci możliwość skupienia uwagi na rozumieniu treści tekstu, co utrudnia opanowanie czytania i pisania. Trudności te można zmniejszyć lub zlikwidować poprzez odpowiednie ćwiczenia. W szkole zwykle są to zajęcia korekcyjno-kompensacyj-

ne prowadzone przez specjalistę terapii pedagogicznej. Rodzice mogą także udać się do ortoptysty, który oceni czy dodatkowo u dziecka nie ma zaburzeń w obuocznym widzeniu.

Jest też szereg ćwiczeń, które rodzice mogą przeprowadzać z dzieckiem w domu. Ważne jest, aby już od najmłodszych lat zapewnić dziecku odpowiednie doświadczenia mające wpływ na prawidłowe funkcjonowanie percepcji wzrokowej.

Pamiętajmy, że w przypadku stwierdzenia u dziecka zaburzeń percepcji wzrokowej terapia powinna być poprzedzona konsultacjami z psychologiem, okulistą, ortoptystą czy nawet neurologiem.

Jak funkcjonuje w szkole dziecko z zaburzeniami percepcji wzrokowej?

Dziecko, które ma zaburzenia percepcji wzrokowej w szkole może mieć:

- * trudności z wyobrażaniem sobie figury, rzutu figury na płaszczyznę (widoczne szczególnie przy nauce geometrii)
- * zaburzenia orientacji przestrzennej, utrudniające zorientowanie się w stronach świata i nazywaniem kierunków

- * trudności z posługiwaniem się mapą
- * trudności z określeniami na zachód od punktu x itp.
- * trudności z zapamiętywaniem i rozróżnianiem znaków topograficznych
- * trudności z odnajdywaniem detali na ilustracji/w tekście
- * trudności w naśladowaniu ćwiczeń

fizycznych oraz wykonywaniu ich według instrukcji

- * niska spostrzegawczość
- * kłopoty z odczytywaniem danych z tabel, diagramów i wykresów
- * trudności w odczytaniu rozkładów jazdy
- * nieporadność w grach i zabawach ruchowych, tych wymagających celności.

CZYTANIE I PISANIE A ZABURZENIA PERCEPCJI WZROKOWEJ

1. Zaburzenia kierunkowości mogą przybierać różne formy- czasem dziecko ma problemy z różnicowaniem liter położonych względem osi pionowej, a czasem poziomej.
2. Trudności z różnicowaniem liter o podobnych kształtach: a-o, w-m-n-u.
3. Mylenie liter podobnych L-ł, C-G, l-t-ł.
4. trudności w odróżnianiu układów liter, np. kos—sok.
5. Mylenie liter różniących się znakami diakrytycznymi: z-ż,-ż, a-ą, e-ę.
6. Trudności z rozpoznawaniem i zapamiętaniem graficznego układu liter rzadziej występujących (wielkie litery Ł, F, H)
7. Mylenie wyrazów podobnych graficznie, np. dał i dał.

8. Pomijanie lub wielokrotne czytanie tej samej linii w tekście.
9. Koncentrowanie się bardziej na „technicznej” stronie czytania.

10. Mylenie liter wielkich i małych, przestawianie liter lub całych części.
11. Trudności w przepisywaniu z tablicy.

12. Mylenie kierunku zapisu, niewłaściwe rozmieszczenie pisma w liniaturze.
13. Nieodpowiednia wielość liter i przerw między nimi.
14. Zapisywanie tekstu w nieodpowiednich liniach (młodsze klasy).
15. Pismo lustrzane.
16. Trudności w zadaniach polegających na uzupełnianiu brakujących liter.

17. Popętnianie błędów typowo ortograficznych: u-ó, rz-ż, ch-h.
18. Różna pisownia tych samych wyrazów w jednym tekście.
19. Pomijanie znaków interpunkcyjnych, diakrytycznych w pracach pisemnych.
20. Opuszczanie drobnych elementów liter w trakcie pisania.